VALTIOVARAINMINISTERIÖ

Lausunto

8.2.2019

Kunta- ja aluehallinto-osasto
Katja Palonen

Tarkastusvaliokunnalle

K 11/2018 vp Hallituksen vuosikertomus 2017 - valtiovarainministeriön asiantuntijalausunto

Seutukaupunkien elinvoimaisuus

Eduskunnan tarkastusvaliokunta kiinnitti vuonna 2015 huomiota seutukaupunkien elinvoimaisuuteen ja taloudelliseen pärjäämiseen. Alueellistamisen koordinaatioryhmä selvitti budjettitalouden henkilötyövuosia ja toimipaikkamääriä hallinnonaloittain, maakunnittain ja kunnittain vertailuvuosina 2010 ja 2015. Selvityksessä havaittiin, että erityisesti maakuntien toiseksi suurimpiin kuntiin on kohdistunut suhteellisesti tarkasteltuna suuri osuus valtion työpaikoissa 2010-luvulla tapahtuneista vähennyksistä.

Seutukaupunkeja on Suomessa noin 50 ja niissä asuu noin miljoona asukasta sekä toimii 60 400 yritystä. Niiden osuus BKT:stä on noin 10-15 prosenttia Tilastokeskuksen vuoden 2015 tietojen pohjalta arvioituna. Seutukaupungeissa käy töissä 342 500 ihmistä ja ne muodostavat ympärilleen luontaisen työssäkäynti- ja asiointialueen. Ylläpitämällä seutukaupunkien osaamis- ja työvoimapohja varmistetaan, että yritykset pystyvät kasvamaan ja tarjoamaan työpaikkoja. Seutukaupungit vahvistavat elinvoimaa isojen kaupunkien välissä. Hyvät yhteydet ja pendelöinti vahvistavat seutukaupunkien työllisyyttä ja isojen kaupunkien palvelutarjontaa. Seutukaupungeilla on merkitystä Suomen talouskasvulle ja kilpailukyvylle.

Seutukaupungeilla on sekä yhdistäviä että erottavia tekijöitä, mutta erilaisuudestaan huolimatta ne muodostavat oman tiiviin verkostonsa. Rakennemuutoksia on tapahtunut niin teollisuuden, palveluiden kuin osaamisen alueilla. Lisäksi väestön väheneminen ja ikärakenteen muutokset vaikuttavat voimallisesti seutukaupunkien elinvoimaan. Joukossa on tällä hetkellä positiivisen rakennemuutoksen kaupunkeja, kasvavia kaupunkeja, keskijoukon kaupunkeja sekä haasteellisen tilanteen kaupunkeja. Tämän johdosta ei ole yhtä yhtenäistä ratkaisua, jolla seutukaupunkien kestävää kasvua ja elinvoimaista kehitystä voidaan jatkossa tukea.

Pääministeri Juha Sipilän hallitus käynnisti keväällä 2017 selvityksen, kun kunta- ja uudistusministeri Anu Vehviläinen, ympäristöministeri Kimmo Tiilikainen ja elinkeinoministeri Mika Lintilä kutsuivat kaupunkineuvos Antti Rantakokon selvityshenkilöksi selvittämään laajemmasta näkökulmasta seutukaupunkien taloudellista elinvoimaisuutta ja sitä, miten seutukaupungit pääsisivät nykyistä paremmin osaksi talouskasvua. Selvityshenkilö Rantakokon selvityksen pohjalta käynnistettiin seutukaupunkiohjelman laatiminen talvella 2018 ja joka luovutettiin kunta- ja uudistusministeri Anu Vehviläiselle kesäkuussa 2018.

Toimenpiteet seutukaupunkien taloudellisuuden elinvoimaisuuden parantamiseksi ja arvio niiden vaikuttavuudesta

Selvityshenkilö Antti Rantakokon selvitys

Kaupunkineuvos Antti Rantakokko selvitti laajemmasta näkökulmasta seutukaupunkien taloudellista elinvoimaisuutta ja sitä, miten seutukaupungit pääsisivät nykyistä paremmin osaksi talouskasvua. Selvitys luovutettiin lokakuussa 2017 vastuuministereille. Rantakokon selvitys sisälsi kahdeksan eri toimenpide-ehdotusta, joista keskeisin oli erillisen yli hallituskausien jatkuvan seutukaupunkiohjelman laatiminen. Seutukaupunkiohjelma olisi osa monimuotoista kaupunkipolitiikkaa ja se perustuisi seutukaupunkien ja valtion yhteistyölle sekä vahvistaisi seutukaupunkien ja valtion vuoropuhelua. Seutukaupunkiohjelma olisi näkemys toimista, joilla seutukaupunkien kehitystä tuetaan.

Seutukaupunkiohjelman lisäksi Rantakokko nosti esityksissään esille kaupunkipolitiikan vahvistamisen ja tarpeen monimuotoiselle kaupunkipolitiikalle. Selvityshenkilö nosti ehdotuksissaan esille mm. verkostojen kehittämisen, rakennemuutospolitiikan tarpeen ja yritystoiminnan edellytysten turvaamisen.

Seutukaupunkiohjelma

Valtiovarainministeriö asetti selvityshenkilö Antti Rantakokon ehdotusten perusteella 25.1.2018 seutukaupunkiohjelmaa valmistelevan sihteeristön sekä sparrausryhmän tukemaan sihteeristön työtä. Työryhmä luovutti raportin kesäkuussa 2018.

Seutukaupunkiohjelma on toimenpiteiden kokonaisuus, joka rakentuu kolmesta eri elementistä. Nämä ovat omaehtoinen kehittäminen, sopimuksellisuus-kumppanuus ja verkostokehittäminen. Omaehtoinen kehittäminen muodostaa pohjan seutukaupunkien tekemiselle. Seutukaupungeilla on omia vahvuuksia, joita tulee tuoda esille entistä aktiivisemmin ja näkyvämmin. Menestys rakentuu omien vahvuuksien tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Seutukaupungit voivat omilla ratkaisuillaan luoda pohjan menestykselle. Sopimuksellisuus, kumppanuus ja verkostokehittäminen perustuvat ajatukselle, että yhdessä ja yhteistyössä suurten kaupunkien, seutujen ja maakuntien sekä valtion kanssa seutukaupungit voivat menestyä. Seutukaupunkiohjelma tarjoaa mahdollisuuden rakentaa tiiviimpää, verkostomaisempaa ja teemapohjaisempaa yhteistyötä erilaisten kaupunkien ja alueiden välillä ylittäen maakuntarajat.

Lisäksi seutukaupunkiohjelma sisältää toimenpide-ehdotuksia monimuotoisen kaupunkipolitiikan vahvistamiseksi mm. kaupunkipoliittisten toimenpiteiden pitkäjänteisyyttä ja resurssointia tulee parantaa ja toimenpiteitä tulee seurata sekä panostaa niiden arviointiin. Seutukaupunkiohjelman toimenpiteissä nostettiin esille myös alueellistamisen tavoitteiden uudistaminen.

Muut toimenpiteet

Selvityshenkilöt Timo Reina ja Anna-Kaisa Ikonen arvioivat selvityksessään alueellistamislainsäädännön uudistamistarpeita mukaan lukien päätöksentekoon liittyvä prosessi sekä koordinaatioryhmän toimiala. Selvitys julkistetaan helmikuun alussa. Selvityshenkilöiden mukaan työn ja arvojen murros sekä digitalisaatio avaavat valtion keskushallinnon toimintojen ja henkilöstön sijoittumiselle uusia mahdollisuuksia, erityisesti paikkariippumattomuus on edelläkävijyyttä ja avaa työntekijöille uusia

mahdollisuuksia sekä vahvistaa valtion kilpailukykyä työnantajana. Alueiden, kaupunkien tai kuntien menestys ei voi perustua valtion työpaikkoihin, mutta niiden merkitystä ei pidä myöskään unohtaa. Kaupungistuminen ja alueellistaminen eivät ole ristiriidassa mm. osaamiskeskittymien tukemisessa.

Seutukaupunkiohjelmassa tunnistettiin osaavan työvoiman saatavuus yhdeksi keskeiseksi seutukaupunkien elinvoiman säilyttämisen ja vahvistamisen kannalta keskeiseksi kysymykseksi. Valtion vuoden 2019 budjetissa osaavan työvoiman saatavuuden edistämiseen seutukaupungeissa on osoitettu 3 miljoonan euron määräraha momentille 32.50.40 (alueellisten innovaatioiden ja kokeilujen käynnistäminen, siirtomääräraha 3 v).

Hallituskaudella 2015 - 2019 valtio on solminut kasvusopimuksia kaupunkien, kasvuvyöhykkeiden ja kaupunkien temaattisten verkostojen kanssa. Seutukaupunkien SEUTU-ohjelmassa on mukana 24 kaupunkia.

Seutukaupungit ovat vahvasti verkottuneet keskenään ja keskinäinen vuorovaikutus on laajaa. Lisäksi seutukaupunkien ja valtion eri toimijoiden yhteistyötyöryhmä perustuu laajaan vuorovaikutukseen ja kumppanuuteen.

Seutukaupunkien elinvoiman ja taloudellisen kasvun esteet ja tarvittavat lisätoimet esteiden poistamiseksi

Hallituksen toteuttamat selvityshenkilö, kaupunkineuvos Antti Rantakokon selvitys ja sen pohjalta valmisteltu seutukaupunkiohjelma ovat nostaneet seutukaupunkien kysymykset esille ja osaksi monimuotoista kaupunkipolitiikkaa.

Selvitykset ovat nostaneet esille seutukaupunkien elinvoiman kannalta kriittisiä kysymyksiä, erityisesti osaavan työvoiman saatavuus, toisen asteen ja ammattikorkeakoulutuksen koulutuspaikat, saavutettavuus sekä negatiivinen väestö- ja työpaikkakehitys. Seutukaupunkien elinvoiman vahvistamisessa keskeisiä ovat kaupunkien omat toimet. Tämän lisäksi tarvitaan sopimuksellista kumppanuutta mm. valtion kanssa sekä laajaa verkostokehittämistä. Elinvoimaisuutta voi vahvistaa myös monipaikkaisuus ja sen tukeminen. Seutukaupunkien osalta voisi mahdollisesti arvioida hallinnollisten esteiden vaikutuksia elinvoimaisuuteen.

Kaupunkinäkökulman, seutukaupungit mukaan lukien, vahvistamiseksi tarvitaan jatkossa poikkihallinnollista ja pitkäjänteistä monimuotoista kaupunkipolitiikkaa, yli hallituskausien meneviä kehittämistoimia sekä politiikkatoimien vaikutusten parempaa arviointia. Valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuoro 11/2019 nostaa esille monimuotoisen kaupunkipolitiikan tarpeen. Monimuotoisella kaupunkipolitiikalla tarkoitetaan laaja-alaista eri hallinnonalat käsittävää politiikkaa, joka sisältää tavoitteet niin kansalliselle kaupunkipolitiikalle kuin toimenpiteet erilaisille kaupungeille, kuten seutukaupungeille.

Katja Palonen
Neuvotteleva virkamies
Valtiovarainministeriö